ИСТОРИЈСКИ ЧАСОПИС, књ. LXIV (2015) стр. 159–187
THE HISTORICAL REVIEW, vol. LXIV (2015) pp. 159–187

УДК: 316.343.3:622(497.11)(094.5)“14“

Милош ИВАНОВИЋ*
Историјски институт
Београд

„ДОБРИ ЉУДИ“ НОВОБРДСКОГ ЗАКОНИКА ДЕСПОТА СТЕФАНА ЛАЗАРЕВИЋА**

Апстракт: У раду се разматра функција и друштвени статус „ добрих људи“ који се помињу у *Новобрдском законику* деспота Стефана Лазаревића из 1412. године. Управо 24 особе означене овим термином су и сачиниле тај законски текст. Уочава се да у самом законику треба раздвојити податке које пружају рударски прописи, од одредби које су регулисале градски живот у самом Новом Брду. Запажа се да су имали важну улогу у разрешавању рударских спорова. У самом граду тим именом су означавани одређени чланови саборног суда, сведоци на исправама и једна врста градских магистрата. Личности које су вршиле улогу „ добрих људи“ спадале су у ред истакнутијег и имућнијег градског становништва.

Кључне речи: добри људи, Ново Брдо, законик, сведоци, поротници, рудари, властела, свештеници.

Познавање средњовековних прилика понекад у значајној мери зависи од одгонетања значења извесних термина који се срећу у изворима везаним за овај период. При томе се истраживачи српске средњовековне прошлости сусрећу са бројним проблемима. Међу њима свакако највећи је да располажемо са релативно малобројним врелима. Други проблем лежи у чињеници да термини нису коришћени увек конзистентно, већ су неки од њих употребљавани за означавање различитих појава или особа.

* milos.ivanovic@iib.ac.rs

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије *Средњовековне српске земље (13–15. век): политички, привредни, друштвени и правни процеси* (ев. бр. 177029).

То је на најбољи начин показала студија о отроцима.[1] У извесној мери слична примедба се може изнети и за појам „ добри људи“ који је у овом раду предмет нашег интересовања.

Потребно је напоменути да је употреба термина „добри људи“ у српским средњовековним изворима до сада једино целовито размотрена у оквиру *Лекискона српског средњег века*, где је одредницу о томе написао Ђорђе Бубало.[2] Наше интересовање у овом раду усмерићемо на *Новобрдски законик* деспота Стефана Лазаревића из 1412. године,[3] где се појам „добри људи“ среће релативно често. Покушаћемо да утврдимо која је била њихова улога сходно тексту закона. Такође, намера нам је да размотримо друштвени статус личности које су вршиле функције означене поменутим појмом. Друге српске изворе у којима се јављају „добри људи“ овом приликом углавном остављамо по страни, али напомињемо да и они заслужују подробну анализу. Термин „добри људи“ био је познат и у многим другим средњовековним друштвима, те је зато побудио пажњу многих научника.[4] Стога се ради потпуности овог проучавања намеће и коришћење методе поређења Новог Брда са другим средњовековним градовима.

Први помен „добрих људи“ у оквиру *Новобрдског законика* налазимо већ у његовом уводу. Деспот Стефан у том одељку сведочи да је градски сабор Новог Брда затражио од њега да донесе закон о рудницима, какав су имали и од ранијих српских владара, укључујући и кнеза Лазара. Тим поводом он се посаветовао са властелом, након чега је наредио да се нађу „**кд҃ · чловѣке добрѣ, ѡт дроуѕѣхь мѣстехь коа роудꙋ имаю да им оучиню законь како е и прьво было · кои соут вѣщи ѡ роупахь · и що оучине, да донесоуть господьствоу ми · да им господьство ми**

[1] Ђ. Бубало, *Шта значи реч отрок у српским повељама*?, Зборник МС за историју 56 (1997) 19–58.

[2] *Лексикон српског средњег века* (даље: *ЛССВ*), ур. С. Ћирковић, Р. Михаљчић, Београд 1999, 161–162 (Ђ. Бубало).

[3] С. Ћирковић, *Новобрдски законик деспота Стефана Лазаревића из 1412. године*, Ново Брдо, Београд 2004, 174; С. Ћирковић, *Латинички препис Рударског законика деспота Стефана Лазаревића. Увод, текст, превод и коментари*, Београд 2005, 8–12, аутор је у овим радовима потврдио оправданост поменутог назива за овај извор, а такође је размотрио и проблеме везане за време његовог издавања.

[4] Немачка историчарка Karin Nehlsen-von Stryk посветила је читаву монографију „ добрим људима“ раног средњег века: K. Nehlsen-von Stryk, *Die boni homines des frühen Mittelalters, unter besonderer Berücksichtigung fränkishen Quellen*, Berlin 1981. Нажалост, овај рад био нам је недоступан. Иста ауторка написала је и чланак *boni homines* за: *Lexikon des Mittelalters*, vol. 2, München – Zürich 1983, 424.

потврди да си и напрѣд дрьже".[5] У даљем тексту наводи се да је нађено 24 људи чија имена се затим и наводе.[6] Задатак „добрих људи" у овом случају је дакле био да саставе закон, какав је и некада Ново Брдо имало, а који је Стефан Лазаревић онда имао само да потврди. Компетенције „добрих људи" су у овом случају биле релативно широке. Из тог разлога мислимо да се не може прихватити мишљење Бранислава Ђурђева по коме су они имали улогу поротника.[7] Доиста, ту долазимо до питања да ли су у овом случају „добри људи" имали улогу да потврде већ постојећи законик или да сачине нови на основу старијих одредби? Прву тезу заступао је Ђурђев, сматрајући да је израз *учинити закон* значио обновити или потврдити постојећи законски текст.[8] Са друге стране, Иван Божић је, чини се са пуно права, указао да поменута синтагма не може означавати оно што јој је Ђурђев приписивао.[9] Надаље је образлагао да су „добри људи" бирани када је требало да се нешто написмено формулише, а што је пак старим људима или стручњацима било добро познато. Њихови искази о границима су записивани и поштовани. Понекад су пак давали изјаве о оптерећењима сељака, што је онда записивано у старе повеље. Враћајући се проблему настанка законика, Божић је закључио да за потврду готовог текста не би било потребно позивати „добре људе".[10] Подвукао је да се на крају уводног дела, после набрајања „добрих људи", каже „Тако учинише више речена 24 човека по наређењу господаревом".[11] Латинички препис је на том месту још прецизнији, јер додаје да су учинили закон о јамама и судовима.[12] Аргументи које је Божић изнео

---

[5] Н. Радојчић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, Београд 1962, 37.
[6] Исто, 37–38.
[7] В. Đurđev, *Kada i kako su nastali despota Stefana zakoni za Novo Brdo*, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine XX (1972–1973) 1974, 51–53.
[8] Isto, 51.
[9] И. Божић, *Критика*, (В. Đurđev, *Kada i kako su nastali despota Stefana zakoni za Novo Brdo*, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine XX (1972–1973), Sarajevo 1974, 41–63), ИГ 1–2 (1976) 173. У даљем тексту И. Божић, *Критика*. Поткрепљујући своје тврђење, Божић се око значења речи учинити, потврдити и обновити позивао на примере из: Ђ. Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских* II, Биоград 1863, 187, 392; Ђ. Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских* III, Биоград 1864, 398–400.
[10] И. Божић, *Критика*, 173–174.
[11] За превод на савремен језик види: Б. Марковић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића. Превод и правноисторијска студија*, Споменик САНУ 126 (1985) 13; И. Божић, *Критика*, 174.
[12] С. Ћирковић, *Латинички препис Рударског законика*, 20, 41.

заиста говоре у прилог чињеници да су „добри људи“ састављали законик, а не само позвани да потврде већ постојећи текст. Када је деспот Стефан децембра 1405. издавао своју повељу Дубровчанима о слободи трговине, нагласио је да им потврђује закон какав су имали у време првих српских владара, те цара Стефана Душана и кнеза Лазара.[13] Разлика између те формулације и позивања „ добрих људи“ да учине закон је очигледна и не сме се занемарити. Мора се, међутим, приметити да је било примера да су старинци указивали на међе сходно ономе што је записано у актима. Управо је такав пример из 1355. са међама Понорца, Крушчице и Лабићева где су „*старци добри људи*“ добили задатак да отешу међу сходно одредбама хрисовуље краља Милутина.[14] Занимљиво је да се потом не наводе ни те међе ни имена старинника. Наравно, с обзиром на све до сада изнесено, слажемо се са мишљењем да је овде, чини се, реч о сачињавању законика на основу старијих одредаба које су имале своје место у повељама српских владара, које су важиле и за владавине кнеза Лазара.[15] Разматрајући ово питање Сима Ћирковић, свакако најбољи познавалац *Новобрдског законика*, истакао је да образовање стручног тела ради састављања закона није била честа појава у рударском праву средњег века. Тада, по њему, вероватно није било преписивања неког ранијег закона, ни прерада или превода постојећег кодекса. Због тога сматра да су се 24 вештих људи држали онога што је примењивано, а што су сматрали добрим и праведним, уз ослањање на обичајно право. Додао је и да је то разлог услед кога истраживачима није успело да у неком европском рударском правном споменику нађу одредбе које се срећу у нашем законику.[16] Коначно, важно је приметити да се у турском рударском праву пре свега препознају прописи деспотовог закона за Ново Брдо. Очито да је било и других преосманских прописа, али за сада није познато њихово порекло.[17] Досадашње излагање је несумњиво потврдило значајна овлашћења која су „добри људи“ имали при изради *Новобрдског законика*.

Да би тај задатак могли ваљано да обаве наглашавало се да „добри људи“ треба да буду *вешти о рупама*, другим речима, рударски стручњаци.[18]

---

[13] А. Веселиновић, *Повеља деспота Стефана Лазаревића Дубровчанима*, ССА 10 (2011) 156.

[14] С. Новаковић, *Законски споменици*, Београд 1912, 430.

[15] И. Божић, *Критика*, 174.

[16] С. Ћирковић, *Латинички препис Рударског законика*, 72.

[17] Исто, 69–72.

[18] Б. Марковић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, 13; И. Божић, *Критика*, 173.

Уз имена појединих особа задужених за састављање законика наведена су и њихова занимања као ближа одредница. За Матка је тако напоменуто да је био хутман.[19] Реч је о термину немачког порекла, а означавао је надзорника који је био у служби власника делова рудника. Имао је задатак да заступајући дружину за коју ради, евидентира и обрачунава трошкове. Појављивали су се када је требало решити спорове и наћи техничка решења. Припадала им је надокнада у износу од једне литре динара за мерење рупа.[20] Према османском тексту законика и Дминко је био хутман.[21] Имајући у виду специфичност материје изложене у законику, није искључено да је и међу осталим „добрим људима" било оних који су обављали специјализована рударска занимања.

Текст изворника нам предочава да су они имали бити изабрани из других места која су била позната по рударству. Таквим избором се вероватно желела обезбедити објективност при сачињавању законика.[22] Међутим, у науци је ваљаност српског текста законика на овом месту доведена у питање. Изнет је став да је турски превод споменика ту тачнији,[23] када каже да је „деспот позвао 24 особе из рудника Новог Брда и из других рудника који познају закон, да га напишу, како би он на њега ставио свој печат".[24] Потпору за своје уверење Иван Божић је налазио у чињеници да се при навођењу „добрих људи" само за пет особа назначава одакле су били. Сходно томе запитао се да ли је могуће да су остали били из самог Новог Брда.[25] Као прилог тој тези скренуо је пажњу на чињеницу да се у тестаменту Гостише Братосаљића састављеном у Новом Брду, међу његовим дужницима помиње „Martin Smergeuich". По њему, ова

[19] Н. Радојчић, *Закон о рудницима деспота Стефана*, 37–38.

[20] Исто, 40–42, 48; С. Ћирковић, *Латинички препис Рударског законика*, 36; Б. Марковић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, 15, 16, 19, 39, 49, 55–56; N. Beldiceanu, *Les actes de premiers sultans. Conservés dans les manuscrits Turcs de la bibliothèque nationale a Paris* II, Paris–La Haye 1964, 109–110, 184, 234, 248, 250, 260; *ЛССВ*, 630 (С. Ћирковић); М. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни* II, Београд 1962, 84; Д. Ковачевић-Којић, *Друштвена структура рударских градова*, Социјална структура српских градских насеља (XII–XVIII век), Смедерево–Београд 1992, 37.

[21] N. Beldiceanu, *Les actes de premiers sultans* II, 246.

[22] С. Ћирковић, *Латинички препис Рударског законика*, 11.

[23] И. Божић, *Критика*, 173.

[24] Превод према: S. Rizaj, *Rudarstvo Kosova i susednih krajeva*, Priština 1968, 209; Турску верзију законика први је објавио: N. Beldiceanu, *Les actes de premiers sultans* II, 245, цитирано место.

[25] И. Божић, *Критика*, 173.

особа је идентична са Мартином Смрдећевићем, који је поменут међу „добрим људима“ у уводу законика.[26] Сам је закључио да то ипак остаје само претпоставка.[27] При расправљању овог питања вреди назначити да и латинички препис законика, попут ћириличког, наводи да су 24 добрих људи имали бити изабрани од других места која имају руду.[28] Ова чињеница добија на значају ако се узме у обзир да је овај препис начињен са рукописа који припада другој редакцији у односу на ону са које је настао ћирилички препис.[29]

Ћирилички текст *Новобрдског законика*, као што је добро познато, састоји се из две веће целине. Прва доноси прописе који се односе на послове у рударству, док се за потоњу обично каже да представља *Градски закон Новог Брда*.[30] „Добре људе“ срећемо у оба одељка на више места. У оквиру рударског законика најпре се помињу у 4. члану чија је намера била решавање спора у случају да једна рупа пређе у поље друге. Циљ је био спречити да рупа зађе у поље друге и да користи њену руду. Уколико би се то десило на лице места би излазио урбарар и „добри људи“ који су требали да одреде разграничење између окана. После премеравања свако окно би настављало рад у својим границама.[31] Подразумева се пак да су они који су вршили разграничење јама морали поседовати одређена рударска знања. Значајно је што се напомиње да су посао заједно обављали са урбарарoм, пошто је то био надзорник у руднику, који је уживао јавну веру. Урбарари су били највиши ауторитети када је реч о мерењу. Имали су свог дијака и тетраг у који су бележили све промене у власништву, те трошкове експлоатације. Урбарари су уживали и приходе за неке од послова које су обављали.[32] Њихове дужности које су се тицале

[26] Исто, 173; М. Динић, *Из Дубровчаког архива* I, Београд 1957, 29; Н. Радојчић, *Закон о рудницима*, *деспота Стефана* 38.
[27] И. Божић, *Критика*, 173.
[28] С. Ћирковић, *Латинички препис Рударског законика*, 20.
[29] Исто, 5.
[30] Исто, 16; Ј. Даниловић, *Закон града Новог Брда*, Анали Правног факултета 1–2 (1990) 20–21.
[31] Н. Радојчић, *Закон о рудницима*, *деспота Стефана*, 39; Б. Марковић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, 14, 49.
[32] Н. Радојчић, *Закон о рудницима*, *деспота Стефана*, 39–41, 44, 48, 52; N. Beldiceanu, *Les actes de premiers sultans* II, 107–108, 138, 182, 243, 247–250, 252–253, 258–261, 263–265; С. Ћирковић, *Латинички препис Рударског законика*, 27, 35, 48; Б. Марковић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, 17, 19, 21, 14–15, 39, 41, 49, 53–56; Д. Ковачевић-Којић, *Друштвена структура рударских градова*, 36–37.

разграничења подсећају нас на податке једне повеље Стефана Дечанског из 1327. када су стариници изашли на терен са приставом ради одређивања међа.[33] Попут урбарара и пристави су били лица, која су у средњовековној Србији уживала јавну веру.[34] Може се помишљати да су и урбарари попут пристава заклињали особе изабране за посао разграничења. „Добри људи" су и по 9. члану законика уз урбарара имали да изађу на терен у случају да једна рупа изврши пробој у другу. Каже се да се у том погледу зна какви су прописи.[35] Задатак „добрих људи" је био сличан као и по 4. члану. Ближа објашњења зато нису потребна. Према 12. одредби законика када се две рупе сретну под земљом „добри људи" су као познаваоци њихових међа, имали да утврде границе како би се свака вратила у своје поље. Уколико међаши не би били познати требало је да они утврде „меру", без чега није било дозвољено да се истера јама за коју се сумњичи да је зашла у туђе поље.[36] Наведени пропис још једном поцртава кључну улогу „добрих људи" у споровима око разграничавања рударских јама. Нови њихов помен поново се односи на спор који може избити између две рупе. Наглашено је да им имају судити по суду, те на основу мере и граничних белега. Ни они ни урбарари пак није требало да се мешају ако би парничне странке одлучиле да спор реше нагодбом.[37] Потпуно је то било у сагласности са 151. чланом *Душановог законика* где је истакнуто да порота није смела никога да умири, већ само да оправда или окриви.[38] Овим је била још једном подвучена надлежност „добрих људи" у погледу разграничења рудних окана, али је назначено да се спор могао решити и на другачији начин, путем погодбе. Са овим прописом се уједно и завршава помен „добрих људи" у оквиру одредаба о рударству у *Новобрдском законику*. Анализирајући прописе, које смо горе навели,

[33] С. Мишић, *Хрисовуља краља Стефана Уроша III о спору око међа Крушевске метохије*, ССА 3 (2004) 3–4.

[34] *Душанов законик*, пр. Ђ. Бубало, Београд 2010, 86, 93, 95–96, 110, 114, 169, 212; М. Костренчић, *Fides publica (јавна вера) у правној историји Срба и Хрвата до краја XVвека*, Београд 1930, 5–6, 11, 55–60 ; Т. Тарановски, *Историја српског права*, Београд 2002, 562–566; *ЛССВ*, 587 (А. Веселиновић).

[35] Н. Радојчић, *Закон о рудницима*, *деспота Стефана*, 40; Б. Марковић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, 15; С. Ћирковић, *Латинички препис Рударског законика*, 21, 42, 54.

[36] Н. Радојчић, *Закон о рудницима*, *деспота Стефана*, 40; Практично истоветан пропис садржи и латинички текст законика: С. Ћирковић, *Латинички препис Рударског законика*, 42, 55.

[37] Н. Радојчић, *Закон о рудницима*, *деспота Стефана*, 45.

[38] *Душанов законик*, пр. Ђ. Бубало, 107.

Сима Ћирковић се запитао да ли су „добри људи“ били само угледни појединци међу рударима, зналци и непристрасни арбитри који су тражени за сваки случај појединачно или су то били формално изабрани стручни и искусни рудари.[39] Ради давања одговара на то питање, важно је приметити да је сва одговорност око мерења падала на урбараре, који су за свој рад добијали и новчану надокнаду. Све одлуке су бележили само они.[40] Чини нам се да и то указује да су „добри људи“ представљали ad hoc тело, а не некакав стални орган везан за рударско пословање. Како је обављање те дужности захтевало стручност готово је извесно да су „добри људи“ бирани међу особама запосленим у рударству.

Османски превод законика за „добре људе“ користи термин *yarar adamlar*, које је издавач превео изразом људи од поверења.[41] Никоара Белдичану, приређивач турске верзије законика, коментаришући термине заступљене у њему „људе од поверења“ је назвао „експертском поротом“ (jures-experts) истакавши да градско и рударско законодавство Централне и Југоисточне Европе познаје ову дужност под именом *jurati* или *Geschworene*. Претпостављао је да су били бирани од гварака, како су означавани чланови дружине који су били власници рударске јаме. Следећи документа закључио је да су били помоћници урбарара и хутмана, те да су уз познавање закона морали подједнако да се разумеју и у техничка питања.[42] Појава „добрих људи“ у српском рударству могла је бити последица огромног утицаја Саса на његов развој, мада не нужно. Управо је поменути Белдичану приметио да ови поротници нису карактеристични искључиво за немачко право.[43] Саско обичајно право је и само потпадало под утицај средине у коме се развијало.[44] Теза о бирању „добрих људи“ од стране гваркова свакако се заснива на идеји да би се бирањем комисије од стране парничара обезбедила непристраност судског поступка. Такав начин решавања спорова није био непознат у српској средини. Добро је познато да су на тај начин пресуђиване парнице између Дубровчана и њихових суседа. Таква врста суда означавана је термином станак и у изворима се помиње од краја XII века. Вероватно је,

[39] С. Ћирковић, Д. Ковачевић-Којић, Р. Ћук, *Старо српско рударство*, Београд 2002, 90.
[40] Исто, 48–49.
[41] N. Beldiceanu, *Les actes de premiers sultans* II, 247, 249, 253, 265.
[42] Isto,112–113.
[43] Isto, 113, nap. 1.
[44] С. Ћирковић, *Латинички препис Рударског законика*, 73.

међутим, да је станак постојао и раније.[45] Повеља краља Милутина из 1302. предвиђала је да се у парницама између Срба и Дубровчана образује мешовити суд, где ће свака страна дати по једног члана.[46] Практично исти пропис преузет је касније у другом делу *Душановог законика*, у коме се прецизира да је мешовита порота имала бити бирана за спорове Срба са трговцима и иноверцима. Под последњима су се несумњиво подразумевали Саси.[47] Кнез Лазар је 1387. за међусобне спорове Срба и Дубровчана предвидео да свака страна да по половину судија. Принцип је био исти и ако би требало да се суди Сас са грађанином Републике Св. Влаха.[48] Идентичне одредбе нашле су се и у повељи деспота Стефана Дубровчанима из 1405. године.[49] Дакле, у време формулисања *Новобрдског законика* мешовита порота није била непозната институција. Од посебног је значаја чињеница, да се она односила и на Сасе и на Дубровчане који су имали важно место у српском средњовековном рударству. Потребно је појаснити да је у ово време било мало људи који су пореклом били Саси. Извесно је зато да се бар одређен број људи правно сматрао Сасима.[50] Према Сими Ћирковићу рударско право је обухватало све људе укључене у рударску производњу.[51] То је по њему нарочито важило за турски период, када је сваки рудар означаван као Сас.[52] Грађани Републике Св. Влаха су пак били најзаступљенији међу власницима рударских јама.[53] Опет располажемо подацима да се током XV века и српска властела активно укључила у рударско пословање.[54] Једно дубровачко писмо из

---

[45] *ЛССВ*; 696 (С. Ћирковић); Т. Тарановски, *Историја српског права у Немањићкој држави*, 539, 541. К. Јиречек, *Историја Срба* II, Београд 1952, 139–140; И. Равић, *Уговор хумског кнеза Мирослава и Дубровчана*, ССА 11 (2012) 14, 16, 18.

[46] А. Соловјев, *Одабрани споменици српског права (од XII до краја XV века)*, Београд 1926, 85.

[47] *Душанов законик*, пр. Ђ. Бубало, 107, 153.

[48] А. Младеновић, *Повеље кнеза Лазара. Текст, коментари, снимци*, Београд 2003, 192.

[49] А. Веселиновић, *Повеља деспота Стефана Лазаревића Дубровчанима*, 156.

[50] М. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни* I, Београд 1955, 19–20.

[51] С. Ћирковић, *Неостварена аутономија: Градско друштво у Србији и Босни*, исти, *Работници, војници, духовници.* Друштва средњовековног Балкана, Београд 1997, 262.

[52] *ЛССВ*, 649 (С. Ћирковић).

[53] М. Динић, *За историју рударства* II, 91; С. Ћирковић, Д. Ковачевић-Којић, Р. Ћук, *Старо српско рударство*, 133–134, 159–163.

[54] Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи, акти, биографије, летописи, типици, поменици, записи и др*, Споменик СКА 3 (1890) 4, 6, 34–35.

јуна 1410. пружа сведочанство о поменутом мешовитом суду. Из њега дознајемо да су Дубровчани предложили угледним требињским властелинима да се извесном Рахцу Богишићу суди, тако што ће свака страна послати по троје „добрих људи“ у Млине. Требало је да њихова пресуда буде коначна.[55] Очигледно је да су „ добри људи“ имали улогу поротника у овом случају. Узевши све наведено у обзир, може се основано претпоставити да је и око права рударских окана долазило до мешовитих спорова, где је онда било сасвим логично применити пропис о мешовитим судовима. Био би то и још један аргумент у прилог нашој тези да су „добри људи“ код спорова у рударству именовани за сваку парницу појединачно. Недостатак података о судским парницама везаним за окна, чини да наше разматрање ипак има карактер претпоставке.

Прописи из *Градског закона Новог Брда* такође на неколико места помињу „добре људе“. Као и у рударском законику и овде се наводи њихова улога у суђењима. Према IV члану овог закона, највиши органи градске управе, војвода и кнез, могли су судити само спорове за оно што је вредно до једне литре. Парнице које су се тицале баштина и других крупнијих ствари имале су да се расправљају саборно пред кнезом, протопопом, војводом, пургарима и „**добри люди кои се наχодѣ оу мѣстѫ**“.[56] Нажалост, ова одредба нам не говори како је текао сам судски поступак, те не можемо увидети какву су улогу у њему играли „добри људи“. Начелно би се могло претпоставити да су и овде били нека врста вештака или поротника. Уочава се да су наведени након кнеза, војводе и пургара који су били органи градске управе. Остаје нејасно и да ли је саборно суђење подразумевало да сви поменути заједно доносе пресуду. Назначена дилема има посебан значај, јер није прецизирано колико је „добрих људи“ улазило у овај судијски колегијум. Једино је споменуто да су то имале бити особе које се налазе у Новом Брду. Поставља се питање да ли то имплицира да те личности нису нужно морале бити стални становници града? Изнето је мишљење да је ту реч о четворо добрих људи о којима говори VIII члан *Градског закона*.[57] Нама то не делује сасвим извесно, мада има аргумената које ћемо ниже изнети а који говоре у прилог те тезе. Надаље, на основу прописа се не може утврдити да ли су „добре људе“ бирале странке у спору или можда градски официјали. Учешће протопопе у суђењима можда осветљава нешто ближе и сам

[55] Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма* I–1, Београд – Сремски Карловци 1929, 408–409.
[56] Н. Радојчић, *Закон о рудницима*, *деспота Стефана*, 52.
[57] С. Ћирковић, Д. Ковачевић-Којић, Р. Ћук, *Старо српско рударство*, 90.

судски процес. Наиме, према 151. члану *Душановог законика* сваку пороту требало је поп у цркви да закуне.[58] Може се зато претпоставити да је протопопа имао да закуне „добре људе" да говоре истину. Говорило би то у прилог тези да је у овом пропису реч о поротницима.[59] Да је сведочанство „добрих људи" могло бити основа за решење неког спора потврду налазимо у једном писму цара Уроша. Наиме, српски владар је јануара 1357. затражио од Дубровчана да пошаљу „добре људе" који ће позвати пред њега властелина Жарка, како би он надокнадио сву штету коју је нанео грађанима Републике.[60]

Наредни помен „добрих људи" срећемо у већ помињаном VIII члану *Градског закона Новог Брда* чија је намера била да регулише трговину на градском тргу. Њиме је било одређено да војвода, кнез и пургари заједно изаберу четворо „добрих људи" чији је задатак био да надгледају да ли се куповина и продаја одвијају сходно *мери* оних који су их поставили. Наглашено је да они нису смели прописивати цене, већ само надзирати процес трговине.[61] На овом месту по први пут видимо да су „добри људи" представљали неку врсту контролног органа. Такође, недвосмислено се објашњава начин њиховог избора и опсег надлежности којима су располагали. Цене већег броја производа су управо у овом закону биле нормиране, али нам његов текст не предочава како су „добри људи" поступали у случају када неко прекрши закон, за шта су казне биле новчане.[62] Законски текст не бележи ни како се вршила наплата за било који од преступа у трговини. Судећи по одредбама XVIII члана овог закона, они су имали одређене помоћнике. На тај начин се може разумети чињеница да се овим прописом од напада штите момци цариника, војводе, кнеза, пургара и властелина. Онај ко би их напао имао би да плати 10 литара.[63] Држимо да се под властелинима у овом примеру мисли на четворо „добрих људи", јер су нам, уз горе поменуте, они једини познати управници градских послова. Било би нејасно да се неки други властелини помињу уз градске официјале. У исправност оваквог тумачења уверава нас чињеница да се у истом члану нешто ниже помиње *четворо законика*. Предвиђало се да, ако би их неко гурнуо или почупао

[58] *Душанов законик*, пр. Ђ. Бубало, 107.
[59] Б. Марковић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, 55.
[60] Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 98; детаљније о самом спору и датирању писма цара Уроша код: Р. Михаљчић, *Крај српског царства*, Београд 1975, 26, 27, 30
[61] Н. Радојчић, *Закон о рудницима*, *деспота Стефана*, 52–53.
[62] Исто, 54–55.
[63] Исто, 55.

за косу, требало је да буде истучен и да плати 50 перпера казне.[64] Најзад, за случај да неко од градске властеле, сем војводе, кнеза или цариника убије „*за царину господареву*“ његовог сиромаха морао би да му плати 100 литара на име глобе.[65] Сва је прилика да се овде под осталом градском властелом мислило на пургаре и „добре људе“. Постаје, на основу исказаног, очито да су и „добри људи“ уживали одређено поштовање и заштиту као чланови градске управе. Положај им је ипак био видно нижи у односу на војводу, кнеза и пургаре, којима је, чини се, припадао сав прихода од глоба.[66] За разлику од војводе нису имали право ни на бесплатне производе новобрдских занатлија.[67] Мора се признати да делује чудно да једино они нису уживали материјалне користи од свог положаја. Изостанак прописа о томе још увек не значи да је нису имали. У супротном следи питање какав би онда мотив имали да се прихватају посла, који несумњиво није био лак у великом граду какав је био Ново Брдо. Поред побројаних недоумица, непознат нам је и временски рок на који су бирани.

Последњи пут „добре људе“ у *Градском закону Новог Брда* налазимо у пропису о баштинама. Сагласно овој одредби трансакција непокретном имовином, што је укључивало њену продају, давање у залог или мираз, те поклањање цркви, сматрана је пуноважном само ако се забележи у номичкој књизи, уз сведочанство протопопе и „добрих људи“ који су у граду.[68] Присуство „добрих људи“ као сведока је имало за циљ да обезбеди већу доказну моћ исправе издате од стране номика. Практично, они су оверавали аутентичност документа.[69] Обично су широм средњовековне Европе приликом сачињавања оваквих аката сведоци били гаранти извршења правног чина.[70] Обавезност присуства протопопе указује да су свештена лица имала посебан углед као сведоци. Један сачувани документ омогућава нам да увидимо како су се заиста

[64] Исто, 55; Б. Марковић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, 23, 55.
[65] Н. Радојчић, *Закон о рудницима*, *деспота Стефана*, 55; Б. Марковић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, 23.
[66] Н. Радојчић, *Закон о рудницима*, *деспота Стефана*, 51, 54–56.
[67] Исто, 54.
[68] Исто, 56; Ђ. Бубало, *Српски номици*, Београд 2004, 110, 183, 209.
[69] Ђ. Бубало, *Српски номици*, 209, 223; Б. Марковић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, 54.
[70] W. Davies, P. Fauracre, *Conclusion*. *The rôle of writing in the resolutions and recording of disputes*, The Settlement of Dispuets in early Medieval Europe, New York 1986, 232; E. McCormcik Schoolman, *Local Networks and Witness Subscriptions in Early Medieval Ravenna*, Viator 44–3 (2013) 24–25.

одвијале трансакције са баштинама у Новом Брду. Извесни монах Саватије је у свом акту из септембра 1434. саопштио да је усинио попа Богдана. Истом приликом назначио је да му је преписао половину своје цркве, као и половину куће коју је имао у новобрдском подграђу. Даровану имовину су имали да неометано уживају и Богданови наследници, сходно закону Новог Брда. Након смрти Саватија и остатак његовог имања је требало да припадне поменутом попу. Међу сведоцима овог чина је најпре наведено осам попова, затим четири грађанина, те војвода Хрњко, протопопа Цагрич и кнез Степан.[71] Процедура која је била прописана *Градским законом Новог Брда*, који се у документу изричито и помиње, је овом приликом како се види била у потпуности испоштована. Уз протопопу било је присутно чак 14 сведока, а исправу је саставио номик Степан.[72] Један дубровачки документ из 1422. указује да су и у Руднику сведоци означавани као „добри људи" (*boni omeni*).[73] Садржај овог документа на латинском нам, нажалост, није ближе познат.

Малобројни сачувани ћирилски приватно-правни акти нам указују да је и у другим српским местима, приликом њиховог сачињавања важила слична пракса као и у Новом Брду. Радослава, жена Радоње Мирковића саставила је 19. јануара 1438. исправу којом је продала своју кућу у Трепчи манастиру Св. Павла. Један део куће имала је право да до своје смрти користи са сестрама, након чега би и он припао поменутом манастиру. Документ је написао номик Гуњан у присуству протопопе и још три сведока.[74] Процедура је била готово иста и када је извесни Новак са супругом Јелом априла 1453. одлучио да поклони половину своје куће манастиру Св. Павла. Услов је био да тај дар буде учињен након његове смрти. Знатну разлику у односу на претходна два акта представља чињеница да га је саставио протопопа Степан, који је наведен и међу онима који су били присутни при његовом писању. Интересантно је такође да се севаст Рааш и дародавац Новак наводе уз протопопу као они који су учествовали у састављању исправе.[75] Дакле Рааш и протопопа Степан су имали двоструку улогу. Потребно је приметити да се сведоци у свим поменутим актима не називају „добрим људима".

---

[71] Ђ. Бубало, *Српски номици*, 258; Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи*, 51.

[72] Ђ. Бубало, *Српски номици*, 110, 183, 209, 258; Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи*, 51.

[73] М. Динић, *За историју рударства* I, 14.

[74] Ђ. Бубало, *Српски номици*, 260; Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи*, 52.

[75] Ђ. Бубало, *Српски номици*, 197, 199, 261; Д. Синдик, *Српске повеље у светогорском манастиру Светог Павла*, Мешовита грађа (Miscellanea) VI (1978) 199.

У повељама босанских средњовековних владара срећемо „добре Бошњане“ и „добре Усоране“, који се такође појављују као сведоци одређеног правног чина. Сви ови сведоци спадали су у ред најугледнијих босанских властелина.[76] Истовремено су могли имати и улогу јемаца у повељама у којима је владар властели давао своју „вјеру господску“. Самим тим они су били јемци личне и имовинске безбедности властелина коме је дата „вјера“. Добар пример за то су повеље које је бан Твртко I 1353. и 1354. издао кнезу Влатку Вукославићу. Поред тога, према документима, „вјера“ му се није могла одрећи пре него што га испитају они који су и били његови јемци.[77] Примери из босанске државе нису везани за приватно-правне исправе, али показују да су и на њеном подручју „добри људи“ сматрани ваљаним сведоцима и гарантима онога што акти прописују. Коначно, они су у крајњој инстанци преузимали и улогу арбитара чији је задатак био да испитају и кривицу оптужених.

На крају овог одељка можемо резимирати да су особе означене као „добри људи“ обављале различите функције према *Новобрдском законику*. Када је реч о рударским пословима „добри људи“ су имали улогу вештака или поротника који су помагали при разрешавању спорова, где је било неопходно стручно знање. Са друге стране, у *Градском закону Новог Брда* „добри људи“ се јављају као чланови судијског колегијума, сведоци на исправама и органи власти. Није јасно да ли су у судским процесима доносили пресуду заједно са војводом, кнезом, протопопом и пургарима или су бирани од страна у спору да сведоче.

Од странаца у Новом Брду су најбројнији били Дубровчани. Значајније за наше истраживање је чињеница да се „добри људи“ релативно често помињу у статуту Републике Св. Влаха који је донет 1272. а који је више пута редигован до почетка XV века.[78] Упозорићемо овом приликом пре свега на прописе који у извесном смислу могу бити паралелни онима које срећемо у *Новобрдском законику*. Неколико чланова

---

[76] Све те примере навео је Срећко Џаја у свом раду: S. M. Džaja, *„Dobri Bošnjani” i „boni homines”*, Dijalog 1–2 (2006) 109–116.

[77] Ј. Мргић-Радојчић, *Повеља бана Твртка Котроманића којом потврђује баштинске поседе кнезу Влатку Вукославићу*, ССА 4 (2005) 100–102, 105, 107, 111; Ј. Мргић-Радојчић, *Повеља бана Твртка Котроманића којом даје „вјеру господску“ кнезу Влатку Вукославићу*, ССА 4 (2005) 115–116; С. Ћирковић, *„Верна служба“ и „вјера господска“*, исти, Работници, војници, духовници. Друштва средњовековног Балкана, Београд 1997, 326.

[78] Nella Lonza, *Uvod*, *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272*, pr. B. Bogišić, K. Jireček, A. Šoljić, Z. Šundrica, I. Veselić, Dubrovnik 2002, 19–27.

друге књиге статута допуштало је кнезу да уз савет судија и „добрих људи" и одобравања народа уведе нови обичај или уведеном обичају нешто дода или одузме или пак стари измени. Новоуведене прописе судије, адвокат и чланови Малог и Великог већа су морали да поштују.[79] Присетимо се да су управо „добри људи" били ти који су саставили законик за Ново Брдо. Такође, тим појмом су у више одредаба означене особе које су имале задатак да процене одређену штету, која се оштећеном имала подмирити или да реше једну врсту спора.[80] Примећујемо да су и у Дубровнику они у одређеним случајевима требали да имају улогу арбитара, коју су имали у новобрдским рударским споровима. Коначно, требало је да општински службеници задужени за со поставе једног „доброг човека" на брод, на трошак онога чија је поменута намерница. Задатак им је био да запишу чија је со, те да запишу колико је има и у којој кући се складишти.[81] Подсећа то у извесној мери на надлежност четворице „добрих људи" у Новом Брду. Доиста, овде је особа била задужена само за промет једног производа. Збирно посматрајући, можемо рећи да прописи *Новобрдског законика*, кад је реч о добрим људима имају сличности са онима из Дубровачког статута. Сасвим очекивано, одредбе везане за град под Св. Срђем су детаљније када је реч о градском животу. Коначно, то сасвим кореспондира са оценом Симе Ћирковића да *Градски закон Новог Брда* третира исту материју као статути приморских градова.[82]

Како би наша анализа била потпуна вреди скренути пажњу на то каква је била улога „добрих људи" у другим средњовековним европским градовима. Током XI века, управљање пословима је у италијанским градовима прешло са скупштине свих грађана на ad hoc одборе „добрих људи". Њихове функције су у наредном веку преузели конзули. Са друге стране, почетком XIII века у Пизи је у састав Великог већа улазило и 400 „добрих људи" изабраних из градских четврти.[83] Дванаест „добрих људи" су у Фиренци XIV века спадали у ред градских магистрата.[84] Ово нас донекле подсећа на пример Новог Брда где је бирано четворо „добрих људи" за надзирање цена у граду.

---

[79] Isto, 132–135, 138–139.
[80] Isto, 298–299, 426–429, 434–435, 464–465, 472–473.
[81] Isto, 486–487.
[82] С. Ћирковић, *Латинички препис Рударског законика*, 12–13.
[83] D. Nicholas, *The Growth of Medieval City: From Late Antiquity to the Early Fourteenth Century*, London 1997, 159–160, 252.
[84] *The New Cambridge Medieval History*, vol. VI, c. 1300– c. 1415, Cambridge 2000, 474 (L. Green).

Одређивање друштвеног статуса новобрдских „добрих људи“ знатно је тежи задатак од утврђивања њихових функција. У уводном делу *Новобрдског законика* наведено је и по имену 24 „добрих људи“ који су изабрани да саставе законски текст. На основу њихових имена не може се пуно тога закључити. Само се за Мартина Смрдећевића претпоставља да се јавља у још неком од извора. По мишљењу Ивана Божића реч је о Martin Smergeuich који се помиње у тестаменту Гостише Братосаљића као његов дужник.[85] Уколико се и прихвати овакава идентификација, занимање и друштвени статус ове личности нам остају непознати. Значајнија је стога чињеница да је уз извесног Матка назначено да је био хутман. Османски препис законика исто занимање приписује и Дминку.[86] За њих можемо устврдити да су били рударски стручњаци.[87] Како смо већ раније поменули није искључено да су и остали „добри људи“ обављали специјализована рударска занимања с обзиром на то да је деспот наредио да се изаберу они који су „вешти о рупама“.[88] Рударске стручњаке, међутим, не можемо сместити у неку од познатих друштвених категорија. Запажено је да су се разликовали од других занатлија с обзиром на услове рада и опасности које су их на послу вребале. Надаље, уживали су и извесну аутономију која се испољавала у окупљању на сабору рударског места.[89] Ова институција имала је карактер суда. Наиме, у оквиру *Градског закона Новог Брда* се на два места помиње саборно суђење. За нас је овде интересантнији помен у VI члану пошто се само он може односити на учешће рудара у парничним поступцима. Та одредба прецизира да су цариници и урбарари имали пресуђивати у *малим работама* и када су били у питању *дробни судови*. У случају крупнијих питања имали су поменути „*да им суде саборно*.“[90] Нажалост, ова одредба не прецизира ко је то са цариницима и урбарарима имао да суди саборно.[91]

[85] И. Божић, *Критика*, 173.

[86] Н. Радојчић, *Закон о рудницима деспота Стефана*, 37–38; N. Beldiceanu, *Les actes de premiers sultans* II, 246.

[87] Види напомену бр. 19.

[88] Б. Марковић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, 13.

[89] *ЛССВ*, 630 (С. Ћирковић).

[90] Н. Радојчић, *Закон о рудницима деспота Стефана*, 52.

[91] Мехмед Беговић је саборни суд који се помиње у овом члану изједначио са оним који се наводи у вези са споровима које су водили урбарари и цариници. Види: М. Беговић, *О надлежности рударских судова по Закону о рудницима деспота Стефана Лазаревића и турским рударским законима XV и XVI века*, Споменица у част новоизабраних чланова Српске академије наука и уметности, Београд 1967, 12. Сима Ћирковић и Јелена Даниловић су сматрамо са правом

Нешто више информација о овом телу може се наћи у османским изворима. Уочава се да је сабором који је био највиша судска инстанца, председавао кнез. На овим скуповима који су одржавани сваке суботе пресуђивани су спорови међу гварцима и њиховим дружинама, те између власника јама и радника у њима. Уопште узев, решавана су сва питања која су се односила на руднике и људе окупљене у њима. Озваничаване су и нагодбе међу странкама и изрицане казне за прекршаје и кривице око којих није било парничења. Уз то, збор је именовао хутмане и шафаре, а изгледа и пургаре.[92] Постоји и мишљење да су се на зборовима одређивали и „добри људи".[93] С обзиром на надлежности сабора може се претпоставити да су се на њему окупљали власници и деоничари рударских јама, те сви рударски стручњаци и рудари.[94] Хутмани су, дакле, били угледни представници рударске заједнице. Оно што је раније о њима речено,[95] указује да су и материјално били добро ситуирани. То нам не омогућава да рударске стручњаке сврстамо у неку од познатих категорија становништва. Извесним се чини да нису припадали некој од група зависних људи.[96] Сви људи укључени у рударску производњу изгледа да су означавани као „Саси".[97]

Од осталих „добрих људи" који су изабрани да саставе законски текст вреди се још осврнути на Богдана Југу. За њега се може помишљати да је био у сродству са војводом Војином Југом, који је био један од сведока када је Ђурађ Бранковић 12. августа 1423. код Св. Срђа постигао споразум са Млечанима.[98] Такође у повељи Лазаревића из 1400. као дародавац два села у Дубочици манастиру Св. Пантелејмона наводи се

раздвајали ове две врсте „саборских" окупљања: *ЛССВ*, 227 (С. Ћирковић); Ј. Даниловић, *Закон града Новог Брда*, 37.

[92] F. Spaho, *Turski rudarski zakoni*, GZM 2 (1913) 186–187, 189, 191, 194; N. Beldiceanu, *Les actes de premiers sultans* II, 117–118, 138–139; С. Ћирковић, Д. Ковачевић-Којић, Р. Ћук, *Старо српско рударство*, 92; *ЛССВ*, 227–228 (С. Ћирковић); М. Беговић, *О надлежности рударских судова*, 12, 15–17.

[93] N. Beldiceanu, *Les actes de premiers sultans* II, 117.

[94] С. Ћирковић, Д. Ковачевић-Којић, Р. Ћук, *Старо српско рударство*, 92.

[95] Види нап. 19.

[96] На овом месту важно је нагласити да је у српским градовима било зависног становништва за разлику од оних на западу Европе. Више о томе: *ЛССВ*, 127 (С. Ћирковић); С. Шаркић, *Градско становништво у средњовековној Србији*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду XLV–2 (2011) 18–19.

[97] Види о томе текст везан за напомене 50 и 51.

[98] S. Ljubić, *Listine o odnošajih između Južnog Slavenstva i Mletačke Republike* VIII, Zagreb 1886, 248.

извесни Југа.[99] Опрезно би се могла поставити хипотеза да су Војин и Богдан били синови овог Југе. Тада би се за Богдана Југу неоспорно могло утврдити да је властелин. Услед недостатка извора, ова теорија остаје само претпоставка.

Како смо већ констатовали појам „добри људи“ се јавља и у оквиру самих прописа *Новобрдског законика*. При томе, међу прописима треба раздвојити оне који су везани за процес рударске производње од одредби које су регулисале градски живот у Новом Брду. Истакли смо већ да се „добри људи“ у првом делу законика јављају као арбитри при разрешавању рударских спорова. Пошто немамо сачуваних података о таквим парницима, ништа ближе не можемо рећи о „добрим људима“ који су помагали при њиховом разрешавању, сем да још једном подвучемо да су морали поседовати одређена знања из области рударства. Са те стране посматрано, они су дакле морали поседовати исте карактеристике као и особе које су сачиниле законик. Могло би се још помишљати да су спадали у ред старијих људи, како је то био случај када је реч о земљишним споровима у српској средњовековној држави.[100] Уколико су их бирали гваркови као инвеститори, што је наведено као могућност, свакако је да су били блиски њиховом друштвеном статусу. Надаље то значи да су могли бити трговци, од којих су већина били дубровачки грађани. Наше је мишљење да су то била ad hoc тела. У супротном случају они би представљали неку врсту градских магистрата. Мора се, ипак, и то оставити као опција. Тада би нас то водило закључку да су припадали најугледнијим појединцима, не само у рударској заједници већ и у читавом граду.

Положај градских официјала несумњиво је уживало четворо „добрих људи“ које су по *Градском закону Новог Брда* бирали војвода, кнез и пургари како би контролисали да ли се трговина одвија на онај начин како су то они који су их изабрали уредили.[101] Нешто ниже они су у XVIII члану овог правног споменика названи *властницима* и *законицима*.[102] Тиме се хтело назначити да они имају извесну власт, те да спроводе одређене законе. Исто тако како је горе већ речено само на њих и пургаре се може односити термин градска властела[103] употребљен у истом

[99] А. Младеновић, *Повеље и писма деспота Стефана*, 296.
[100] Види нап.14; С. Новаковић, *Законски споменици*, 430. Није потребно на овом месту наводити све примере где су старинци одређивали међе. Више о њима у: *ЛССВ*, 701–702 (Р. Михаљчић).
[101] Н. Радојчић, *Закон о рудницима*, *деспота Стефана*, 53.
[102] Исто, 55.
[103] Исто, 55.

пропису. Стога не бисмо могли да се сложимо са мишљењем Јелене Даниловић да треба строго разликовати појмове *властнике* и градску властелу. Други термин се према њој могао одности на чланове градског сабора.[104] Потврду за наш став даје нам и један судски спор вођен новембра 1457. у Сребрници. На почетку акта се каже да су суд сачињавали војвода Милош, кнез Јакета Радулиновић, пургари и властела. Нешто ниже у документу на два места се као чланови суда помињу кнез, војвода и властела.[105] Крајем новембра 1457. убележено је у Дубровнику да је стигла коначна пресуда од *сребреничких официјала*.[106] Навело је то Динића да закључи да се под властелом подразумевају само пургари. *Officiales Srebreniza* су по њему такође пургари.[107] Међутим, наше је мишљење да је међу властелом могло бити и „добрих људи". Наиме, састав овог сребреничког суда подсећа на дефиницију саборног суда из IV члана *Градског закона о Новом Брду*. Подсетимо се да је требало у његовом раду да узму учешће протопопа, кнез, војвода, пургари и „добри људи".[108] Вреди истаћи и да се у тестаменту Влахуша Латинице из 1452. сребренички пургари називају и „добрим људима".[109] Слажемо се, стога, са мишљењем Момчила Спремића да је у акту из 1457. властела означавала шири појам у који су спадали и пургари.[110] Неопходно је на овом месту упозорити да се једном приликом властела помиње и у Руднику. Када се 1457. Дубровчанин Ђурађ Рапшић са своја два сина одрекао једног поседа у корист свог рођака, четворо грађана Републике Св. Влаха су били сведоци тог чина. Поред њих био је присутан и *руднички скуп* (*la congregation de Rudnich*), који су сачињавали кнез и рудничка властела.[111] По мишљењу Михаила Динића, који је објавио овај акт, појам „конгрегација" означава исто што и градски сабор Новог Брда.[112] Подршку таквом тумачењу даје чињеница да је у Новом Брду управао кнез председавао сабором. Различите су интерпретације око тога

[104] Ј. Даниловић, *Закон града Новог Брда*, 28.
[105] К. Јиречек, *Споменици српски*, Споменик СКА 11 (1892) 87–88.
[106] Исто, 88.
[107] М. Динић, *За историју рударства* I, 15.
[108] Н. Радојчић, *Закон о рудницима, деспота Стефана*, 52.
[109] М. Динић, *За историју рударства* I, 16–17, нап. 67.
[110] М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1998, 752.
[111] „*d'avanti la congregation de Rudnich, zoe conte Oliuero Chossereuich et zentilhomini de Rudnich*.": М. Динић, *Четири средњовековна писма*, Прилози КЈИФ 1–2 (1937) 234; М. Динић, *За историју рударства* II, 14.
[112] М. Динић, *За историју рударства* II, 14.

на које особе се односио термин рудничка властела. Михаило Динић је одлучно устврдио да ту не може бити речи о становницима Рудника који су се издигли изнад осталих и образовали градски патрицијат. Додао је да до тога није дошло ни у развијенијим градовима као што су Ново Брдо и Сребреница. Евентуално би се по њему могло помишљати на српску властелу настањену у граду која је са кнезом имала удела у управи. Највероватнијим је сматрао да је реч употребљена у етимолошком значењу са циљем да укаже на оне који имају власт у Руднику. Имао је пре свега на уму пургаре који се 1457. у Сребреници јављају као властела.[113] Другачији суд изнео је Момчило Спремић нагласивши, уз навођење других примера за реч *zentilhomini*, да Дубровчани не би никада назвали неког племићем ко то заиста није био.[114] Имајући у виду оно што смо раније саопштили морамо подвући да су у састав новобрдског сабора улазиле све особе укључене у рударску производњу. Пургари се при том не помињу као његови чланови, мада није искључено да то јесу били, поготово ако се прихвати хипотеза да су од стране њега бирани. Термином властела су, како смо показали, означавани и „добри људи". Они су заједно са пургарима у *Новобрдском законику* споменути као *властници* у граду.[115] Вреди се подсетити и XXI члана *Градског закона Новог Брда* који је прецизирао да се баштина не може отуђити без номичке књиге, те сведочанства протопопе и „добрих људи".[116] Управо је то Ђурађ Рапашић и учинио у примеру о коме овде расправљамо. Отуда се може и објаснити присуство угледних житеља Рудника при препуштању једног поседа. Води нас то ка закључку да рудничка „конгрегација" у овом случају није представљала исто што и новобрдски сабор. Одсуство детљанијих података читаво питање оставља отвореним. Најзад, кнез Драгиша Дињичић је у писму које је упутио кнезу Вукашину и војводи Вукмиру Златоносовићу истакао да га је дубровачки трговац Мароје Држић псовао што би могао да посведочи цариник и сви „добри људи" из Сребренице.[117] Сасвим је извесно да је термин у овом случај искоришћен да означи угледне житеље Сребренице, чијем сведочењу се може веровати.

Са друге стране, у прилог тези да се у српским градовима у XV веку формирао слој који би се могао назвати градском властелом изнета

[113] Исто, 14–15.
[114] М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић*, 753.
[115] Н. Радојчић, *Закон о рудницима*, *деспота Стефана*, 55.
[116] Исто, 56.
[117] Ј. Мргић, *Писмо кнеза Драгише Дињичића кнезу Вукашину и војводи Вукмиру Златоносовићу*, ССА 6 (2007) 203.

су одређена сведочанства извора на која се морамо осврнути. Тридсетих година XV века новобрдски пургар био је извесни Антонио из Сплита који је забележен са титулом *ser*.[118] Ово није једини пример да су неки Новобрђани означени на овај начин. Бартол Лукаревић је децембра 1481. из Дубровника извештавао војводу од Ферраре о високом квалитету руде нађене на његовој територији. Препоручивао му је зато двојицу вештих рударских стручњака, *ser* Николу Ханзеа (Nicola Change) и *ser* Зан Лапора (Gan Lapor). Обојицу је навео као „*cintiolomeni de Nova Monte*".[119] Јорјо Тадић који је и објавио ово писмо био је мишљења да је Никола Ханзе идентична личност са Николом Хамзовићем, угледним становником Новог Брда, о коме постоји доста података за период од 1471. до 1482. године.[120] За случај да прихватимо ту идентификацију важно је упозорити да се ни у једном од докумената уз његово име не налази ознака *ser*. Почетком 1482, када је одредио прокураторе за наплату једног свог потраживања, Дубровчани су га означили као „*spectabilis vir dominus Nicolaus Camsouich de Novomonte partium Servie*".[121] Његови прокуратори из редова племића имали су уз своје име титулу *ser*.[122] Што се тиче Зана Лапора њега је Динић изједначио са Иваном (Јованом) Грубановићем, званим Лапор, који се 1476. помиње као кнез Трепче.[123] Коментаришући податке из писма Бартола Лукаревића Сима Ћирковић је нагласио да је оно настало 25 година након пада Новог Брда под османлијску власт, те да је упућено потпуно необавештеној особи. У околностима под којима је писмо послато његовом аутору је могло користити да повиси друштвени ранг лица које препоручује. Доиста, нагласио је да против овог акта постоје само аргументи ex silentio, услед чега проблем остаје отворен док се не појаве одлучни докази.[124] Опет, за Владету Петровића информације из овог писма су још један од доказа да се у српским градовима формирао

[118] М. Динић, *Из Дубровачког архива* I, 67; М. Динић, *За историју рударства* II, 74.
[119] Ј. Тадић, *Нове вести о паду Херцеговине под турску власт*, Зборник Филозофског факултета VI–2 (1962) 133, 144; транскрипција имена са латинског према: М. Динић, *За историју рударства* II, 95.
[120] Ј. Тадић, *Нове вести о паду Херцеговине*, 133; вести о Николи Хамзовићу сабрао је Михаило Динић. Види: М. Динић, *За историју рударства* I, 6–7, нап. 30. Сам Динић је касније такође прихватио ову идентификацију, М. Динић, *Трепча у средњем веку*, исти, *Српске земље у средњем веку: историјско-географске студије*, Београд 1978, 409.
[121] М. Динић, *За историју рударства* I, 7, нап. 30.
[122] Исто, 7, нап. 30.
[123] М. Динић, *Трепча у средњем веку*, 408.
[124] С. Ћирковић, *Неостварена аутономија*, 269.

слој градског племства.[125] Имајући на уму друге податке о Николи Хамзовићу можемо закључити да у Дубровнику није посматран као племић. Стога је чини се Ћирковић био ближи истини у тумачењу података овог писма. Рекло би се да је Лукаревић на неки начин покушао да војводи од Ферраре предочи колики је био углед Ханзеа и Лапора. Неопходно је подвући да су најистакнутији међу становницима српских рударских градова узимали дубровачко грађанство, што је онемогућавало њихово стапање у локалну друштвену елиту.[126] Управо је Хамзовић напустио Ново Брдо и изгледа 1482. свакако био у Дубровнику.[127] Властелинима су обојица можда и названи услед чињенице да су обављали одређене управне дужности. Зан Лапор је како смо видели једно време био кнез. Важно је нагласити и да су Дубровчани своје племство додељивали владарима, обласним господарима и најугледнијим властелинима суседних држава. Нема примера да је неки страни трговац постао дубровачки племић.[128]

Након свега остаје дилема међу којим грађанима су бирани „добри људи" који су сматрани властелом, а чије је задатак био да у Новом Брду надзиру трговачке послове. Да ли су они и иначе по својим карактеристикама спадали у властеоски слој или су само тако називани услед избора на функцију? Готово је извесно да су те особе морале уживати углед међу становништвом града. За претпоставити је да су имућније личности имале већу репутацију. Дакле, њихов друштвени статус зависио је како од њиховог порекла, тако и од функције коју су вршили. Из тог угла вреди посматрати и питање да ли је постојао властеоски слој у српским градовима. Одређени број грађана се, чини се, издвојио од осталих, али они ипак нису захваљујући томе формирали један јасно издвојен друштвени слој. Имали су проходност само ка нижим

---

[125] В. Петровић, *Друштвено раслојавање у српским средњовековним рударским градовима*, Наша прошлост 12 (2011) 82–84; В. Петровић, *Zentilhomini – Прилог истраживању друштвене структуре рударских градова у средњовековној Србији*, Zbornik radova, knj. 2, III Međunarodna konferencija „Istorija rudarstva srednje Evrope" – IRSE' 11, u okviru skupa: Integrisani međunarodni simpozijum – TIORIR' 11, Zlatibor 2011, 73.

[126] С. Ћирковић, *Неостварена аутономија*, 269; Ј. Мијушковић, *Додељивање дубровачког грађанства у средњем веку*, Глас САНУ CCXLVI, Одељење друштвених наука 9 (1961) 104, 106–107, 114–116, 125; Д. Ковачевић-Којић, *Друштвена структура рударских градова*, 47.

[127] М. Динић, *За историју рударства* I, 7.

[128] Ј. Мијушковић, *Додељивање дубровачког грађанства*, 90–102.

положајима у градској управи, те самим тим нису формирали никаве институције налик онима које су постојале у аутономним приморским градовима. Сасвим је разумљиво да су Дубровчани истакнутије грађане Новог Брда називали *mairoes civitatis*, *domini anciani*.[129] Претпоставка да је постојао посебан списак грађана у коме је било назначено да је неко имао част да се уброји међу „добре људе",[130] нам се чини претераном. Тада би се заиста могло говорити о постојању једног већ затвореног круга угледних грађана.

Назначили смо већ да су сходно IV члану *Градског закона о Новом Брду* „добри људи" били део судијског колегијума који је одлучивао о парницама везаним за баштине и друга крупна питања.[131] Како није сачуван ниједан документ о суђењима у Новом Брду њихов друштвени статус се може разматрати само посредним путем. Изгледа да су се на сличан начин одвијала суђења и у другим рударским местима. Споменули смо већ суђење у Сребреници из 1457. године. Очигледно да је и тамо образован судијски колегијум сличан овоме који је нормиран за Ново Брдо. „Добри људи" се том приликом не наводе, али можда се на њих, поред пургара, односио појам властела.[132] На известан начин то би ишло у прилог тези да се у пропису о суђењима мислило на четворо „добрих људи" који су бирани за надзор над трговачким пословима у граду.[133] Значило би то да је саборни суд окупљао искључиво градске магистрате. Недостатак извора и овде нам онемогућава давање сигурног одговора. Једино је извесно да су то морали бити угледни појединци, који су због улоге коју су имали могли бити сматрани властелом.

Коначно, један од прописа о градском животу у Новом Брду како смо видели наглашава да су уз протопопу „добри људи" имали бити сведоци када је неко отуђивао своју баштину. Из акта којим је монах Саватије септембра 1434. усинио попа Богдана, те даровао и завештао му своју имовину, види се да је процедура прописана законом била испоштована. На крају исправе наведено је 15 сведока које би уз известан опрез могли третирати као „добре људе" у овом случају. Најпре су као сведоци записани попови Радован Питиковић, Десисав, Иванко, Дамјан, Стојко, Ижив, Владислав, Ласичин зет и Јаков. Затим су наведени лаици Дабижив Пождрикобила, Бранко Леочић, Никашин, братанац попа

[129] М. Динић, *За историју рударства* I, 15–16, нап. 63.
[130] Ј. Даниловић, *Закон града Новог Брда*, 35.
[131] Види нап. 65.
[132] К. Јиречек, *Споменици српски*, 87–88.
[133] С. Ћирковић, Д. Ковачевић-Којић, Р. Ћук, *Старо српско рударство*, 90.

Богдана и Јован Пејин зет. Војвода Хрњко, протопопа Цагрич и кнез Степан наведени су на крају као сведоци из града Новог Брда.[134] Основана је претпоставка да су за разлику од њих остали сведоци били из подграђа где се и налазила имовина која је отуђивана.[135] Та чињеница може и објаснити разлог зашто најугледније личности, а међу њима и протпопа, заузимају последња места на листи сведока. Већину „добрих људи" у овом случају сачињавали су попови, чак њих осам. Велико поверење уживали су очито у градској средини, што не показује само овај акт. Свештена лица су била прва на листи сведока и у другим сачуваним приватно-правним документима из XIV и XV века. Духовни ауторитет очито је најбоље обезбеђивао доказну моћ исправе.[136] Њихов број је овде велики услед чињенице да су и ауктор и дестинатар припадали клеру. Један од лаика, Никашин је био братанац попа Богдана, што значи да је и он посредно био везан за свештенство. Изузимајући војводу Хрњка и кнеза Степана, највећи део сведока није оставио никаквог трага у другим изворима. У трговачкој књизи Михаила Лукаревића који је 30-их година пословао у Новом Брду среће се поп Богдан и уз њега извесни Владислав за кога је изнета претпоставка да је идентичан са истоименим свештеником, Ласичиним зетом.[137] Од световних лица у истом извору може се преознати Бранко Леочић. Код Лукаревића је забележен као Brancho Lechich (Бранко Лечић) furnich.[138] Реч је дакле о још једном рударском стручњаку. Задатак фурника је био да пренесе руду.[139] Улога „доброг човека" могла је и у овим случајевима припасти стручним рударима. Вреди истаћи да ово није једини такав пример. Извесни Иван урбарар био је сведок када је 1438. Радосава, жена Радоње Мирковића, продала своју кућу у Трепчи манастиру Св. Павла.[140] Додатна је то потврда да су они уживали велики углед у рударским насељима. Колико је чин отуђења баштине био важан указује и присуство војводе и кнеза при издавању Саватијевог акта. Истовремено то потврђује колики је углед он уживао. Са разлогом се зато може помислити да су и остали „добри људи", непознати из других извора, припадали вишем слоју новобрдског друштва.

[134] Ђ. Бубало, *Српски номици*, 258.
[135] Исто, 183.
[136] Исто, 209, 250, 253, 260–261.
[137] М. Динић, *Из дубровачког архива* I, 56; Ђ. Бубало, *Српски номици*, 185.
[138] М. Динић, *Из дубровачког архива* I, 37, 46, 63, 76, 80; Ђ. Бубало, *Српски номици*, 186.
[139] М. Динић, *За историју рударсртва* II, 84.
[140] Ђ. Бубало, *Српски номици*, 260.

Истакли смо већ да је поступак издавања аката поводом отуђења баштине запажен и у другим градовима током XV века. Из тог разлога вреди се осврнути на сведоке забележене у тим исправама, пошто и њих можемо посматрати у извесном смислу као „добре људе". Када је сачињаван уговор којим је Радосава 1438. продавала манастиру Св. Павла своју кућу у Трепчи било је четири сведока. То су били протопопа Никола, Божићко Миленовић, Иван урбарар и Пријезда Милмановић.[141] Прво место овде је припадало протопопи, што указује да је и у Трепчи очито постојала слична пракса као и у Новом Брду приликом састављања оваквих докумената. Божићко Миленовић био је истакнути дубровачки трговац. Заједно са браћом Богданом и Влахотом био је једном закупац царине у области Бранковића. Држали су и справу за пречишћавање сребра у Приштини.[142] За урбарара вреди још једном нагласити да је био највиши државни чиновник при руднику.[143] Показали смо већ горе у тексту да су у рударским пословима урбарари били лица која су уживала јавну веру. Та чињеница је вероватно допринела да он буде изабран за сведока. Како је приметила Десанка Ковачевић-Којић урбарари и хутмани су услед природе свог посла уживали већи друштвени углед од осталих рудара. Зато је она чак претпоставила да су се од њих морали разликовати у друштвеном и правном погледу,[144] за шта се ипак не може наћи потврда у изворима. Другим подацима о Пријезди Милмановићу за сада не располажемо. По презимену се чини да је припадао пучкој дубровачкој породици Милмановића/Миомановића.[145] Да се закључити да није било препреке да и Дубровчанима припадне позиција „добрих људи" при састављању приватно-правних аката. Узимајући у обзир да су они имали истакнуту улогу у рударским местима то нас не може зачудити.

Иста процедура запажа се и у акту којим су Новак и његова супруга Јела априла 1453. завештали половину своје куће манастиру Св. Павла на Светој Гори. Поред протопопе Степана који је и саставио исправу њеном састављању присуствовали су још севаст Рааш, поп

[141] Исто, 260.

[142] Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 163, 165; М. Динић, *Из дубровачког архива* III, Београд 1967, 183; М, Динић, *Трепча у средњем веку*, 405; А. Веселиновић, *Царински систем у Србији у доба Деспотовине*, ИГ 1–2 (1984) 12, нап. 23; А. Веселиновић, *Дубровачко Мало веће о Србији*, Београд 1997, 4, 7, 13, 15–17, 27–28, 107, 410; Ђ. Бубало, *Српски номици*, 193–194.

[143] Ђ. Бубало, *Српски номици*, 193; види текст везан за напомену 32.

[144] Д. Ковачевић-Којић, *Друштвена структура рударских градова*, 37.

[145] Ђ. Бубало, *Српски номици*, 193–194.

Доротеј, поп Теодосије, Боруи, Богосав Никлетић са сином Божидаром из Бнетковца, Дмитар Радичић из Штимље, Радич Пуношевић и Добрашин Хранић. Наведено је да су уз протопопу и севаст Рааш и сам Новак учествовали у писању документа. Није познато у ком месту је исправа издата. У обзир долазе градови и тргови на Косову као што су Ново Брдо, Приштина, Призрен и Хоча.[146] Укупно је било присутно десет сведока о којима немамо обавештења из других извора. Уз протопопу Степана највећи углед је свакако уживао севаст Рааш као представник државне управе. Севасти су у српској држави вршили омеђавање земљишта, наплаћивали казне за повреду непокретне имовине, а изгледа да су имали и неке судске компетенције.[147] С обзиром на поменуте надлежности потпуно је разумљиво што се севаст у овом акту појављује као сведок и један од састављача документа. Јасно је да је Рааш био утицајан властелин. Због тога је наведен пре двојице свештеника. Услед недостатка података ништа се ближе не може рећи о друштвеном статусу осталих сведока, од којих су неки били ван града. Управо међу последњима је неко можда спадао у ред зависних становника. Примећено је да се међу сведоцима нису нашли сумећници поклоњене куће који су наведени само приликом описивања њеног положаја. Наглашено је, такође, да је било мало особа са ауторитетом.[148] О разлозима зашто се сумећници нису нашли међу сведоцима можемо само нагађати. Констатација да је било мало лица са ауторитетом по нама се мора узети са резервом, с обзиром на то да нам сведоци нису познати из других извора. Исправа монаха Саватија се у том погледу не може узети за поређење, пошто је дародавац сам припадао клеру. Сличних докумената је мало, те недостаје довољно материјала за поређење у овом погледу.

Осврнућемо се на крају и на акт издат 1422. у Руднику, мада не знамо којим је поводом сачињен. Као „ добри људи“ ту су наведени „ *Stoiach urborar e Voch Grubesych e chonte Bosycho*“.[149] Поново као сведока налазимо једног урбарара који је чак у редоследу наведен испред градског кнеза. Ништа више не можемо рећи о другом по реду сведоку, али је он морао бити угледна особа као и остале. Поводом овог акта Михаило Динић је имао дилему да ли термин *boni omeni de Rudnich* означава

[146] Исто, 197, 199, 221, 261.
[147] Љ. Максимовић, *Севасти у средњовековној Србији*, исти, *Византијски свет и Срби*, Београд 2008, 269–270.
[148] Ђ. Бубало, *Српски номици*, 210.
[149] М. Динић, *Из дубровачког архива* I, 14.

пургаре или подвлачи углед сведока.[150] Наше је мишљење је овде, ван сваке сумње, друга варијанта у питању, имајући у виду више пута помињани пропис о „добрим људима" као називу за сведоке. Исто тако и наведено писмо Драгише Дињичића указује да су се они могли сматрати поузданим сведоцима.

Након свега изреченог јасно се запажа да су „добри људи" у Новом Брду, судећи по законику за тај град, припадали угледнијем и богатијем делу становништва. Зато су у извесним приликама посматрани и као властела. Овакав резултат нас не изненађује пошто је изречена слична констатација за друге европске градове.[151] Тако је у Фиренци једно од тела које је вршило власт имало назив „Дванаест добрих људи".[152] Сличан одбор постојао је и у граду Луки.[153] Подсетимо, почетком XIII века у градским четвртима Пизе бирано је 400 добрих људи који су улазили у састав Великог већа.[154] Током XII века у свим италијанским градовима установљена је влада на челу са конзулима који су потицали из исте друштвене групе као и „добри људи". Они су представници оне фазе развоја, када је аристократија институционализовала своју контролу над градовима.[155] „Добри људи" биле су утицајне особе и у шпанским градовима. Изнето је мишљење да су и тамо представљали неку врсту магистрата обављајући судске и административне функције. Назив „добри људи" није била никаква почасна титула, већ ознака којом се хтело нагласити њихово вршење јавне функције.[156] Занимљив пример употребе овог термина налазимо за енглески град Шрузбери. Подаци јасно указују да су 1380. у овом месту на једној страни били градоначелник и „добри људи", а на другој они сиромашнији.[157] Према једном извору „добри људи" су имали своје шегрте и слуге.[158]

С обзиром на то да је у српским градовима живео велики број Дубровчана потребно је осврнути се и на статус „добрих људи" у самој

[150] Исто, 14.
[151] *Lexikon des Mittelalters*, vol. 2, 424 (K. Nehlsen-von Stryk).
[152] *New Cambridge Medieval History*, vol. V, c. 1198 – c. 1300, Cambridge 1999, 488 (L. Green); *The New Cambridge Medieval History*, vol. VI, 474 (L. Green).
[153] C. Von Savigny, *The History of the Roman Law during the Middle Ages* I, Edinburgh 1829, 426.
[154] D. Nicholas, *The Growth of Medieval City*, 252.
[155] Isto, 159–160.
[156] M. R. Madden, *Political Theory and Law in Medieval Spain*, New York 1930, 59–60, nap. 61.
[157] S. K. Cohn, *Popular Protest in Late Medieval English Town*s, Cambridge 2013, 105, 323.
[158] Isto, 51.

Републици Св. Влаха. Запазили смо већ у првом делу нашег рада да се они помињу у већем броју чланова статута овог приморског града. Није овде потребно наводити све те прописе, већ присетити се да се на основу њих може рећи да су то морале бити угледне особе које су уживале велико поверење заједнице. Управо термином *bonos homines* означени су Дубровчани којима је поред кнеза имало припасти месо од краве која се добијала за могориш.[159] У овом случају међу „добре људе" су свакако спадали племићи. То, међутим, не значи да су они и у другим случајевима које статут помиње бирани међу племићима. Изгледа извесно да су то морали бити богатији пучани.

На основу свега изреченог сматрамо да се може закључити да су „добри људи" и у српским градовима, посебно Новом Брду, припадали богатијем и утицајнијем слоју становништва. Када су неки од њих обављали неку од јавних функција били су сматрани за властелу. Пример севаста Рааша јасно указује да су се и државни чиновници могли убројати у ову категорију. Неоспорно смо утврдили да су у њој врло бројни били свештеници, рударски стручњаци и трговци. Значај „добрих људи" у Новом Брду, а свакако и у другим српским градовима, био је велики. Поред тога што су обављали јавне функције, били су важан део судског система. Без њих ни правни акти нису могли стећи пуноважност. Коначно, они су на неки начин били одраз извесне аутономије коју су уживали српски рударски градови. Вреди подвући да су имали сличну улогу као и особе истог назива у европским градовима. Српски градови, на првом месту Ново Брдо, су у овом погледу показивали сличност са развијеним центрима у другим средњовековним државама. Бројне дилеме око улога и статуса „добрих људи" који се помињу у *Новобрдском законику* не могу се ипак разрешити услед недостатка извора.

[159] *Statut grada Dubrovnika*, 100–101.

Miloš Ivanović

"BONI HOMINES" OF DESPOT STEFAN LAZAREVIĆ'S NOVO BRDO LEGAL CODES

Summary

This paper analyzes the role and social status of persons who were marked as "good men" in Despot Stefan Lazarević's Novo Brdo legal codes from 1412. This term does not have only one meaning in the whole source. In the introduction, Despot Stefan denoted with this term twenty-four mining experts, who composed Novo Brdo legal codes. The first part contains regulations about mining business. According to some articles, "good men" were impartial arbiters in litigations between two shafts. It is obvious that they had to be mining professionals. Most probably they were chosen for each lawsuit individually. Also, "good men" appear in the Township Law within Novo Brdo legal codes. Together with town's authorities, they judged in significant civil disputes. On the other hand, this term applied to four officials overseeing trade in the town. Finally, the Township Law determined that "good men" had to testify when citizens alienated patrimonial estates. They had a similar role as *boni homines* in other European cities. Persons designated this term belonged to the prominent and wealthy stratum of the population. Among them there were many priests, mining experts and merchants.

***Keywords*:** boni homines, Novo Brdo, legal codes, witnesses, jurors, miners, noblemen, priests.

Чланак примљен: 29. 04. 2015.
Чланак коначно прихваћен за објављивање: 03. 09. 2015.